

ધોરણ : 5

ગણિત

8. નકશા - આલેખન

ભાગ : 1

સમજૂતી

પ્રમાણ માપ : “ નકશો દોરવા માટે નક્કી કરવામાં આવતા માપને
પ્રમાણમાપ કહેવાય ”

જ્યારે કોઈ મોટા ક્ષેત્રફળ વાળા ભાગને એક કાગળ પર દર્શાવીએ તો તે
દરેક ભાગને કોઈ ચોક્કસ ગુણોત્તરમાં નાનો કરવો પડે કે જેથી જગ્યાઓ
વચ્ચેનું અંતર તથા સ્તિથિ જેમની તેમ રહે તેથી નકશામાં પ્રમાણમાપની
જરૂર પડે છે.

ઇન્ડિયા ગેટ પ્રથમ વિશ્વયુધ્યમાં શહિદ થયેલા સૈનિકોની યાદમાં બાંધવામાં
આવેલો હતો.

નકશામાં હંમેશા ઉત્તરદિશા દર્શાવેલ હોય છે.

સાહેબે કહું હતું કે ઈન્ડિયા ગેટની બરાબર સામે રાખ્રપતિ ભવન છે. આથી આપણી જમણી તરફ દેખાતી છેલ્લી ઈમારત રાખ્રપતિ ભવન હશે.

જો અદિતિ, પેલો ઈન્ડિયા ગેટ છે.

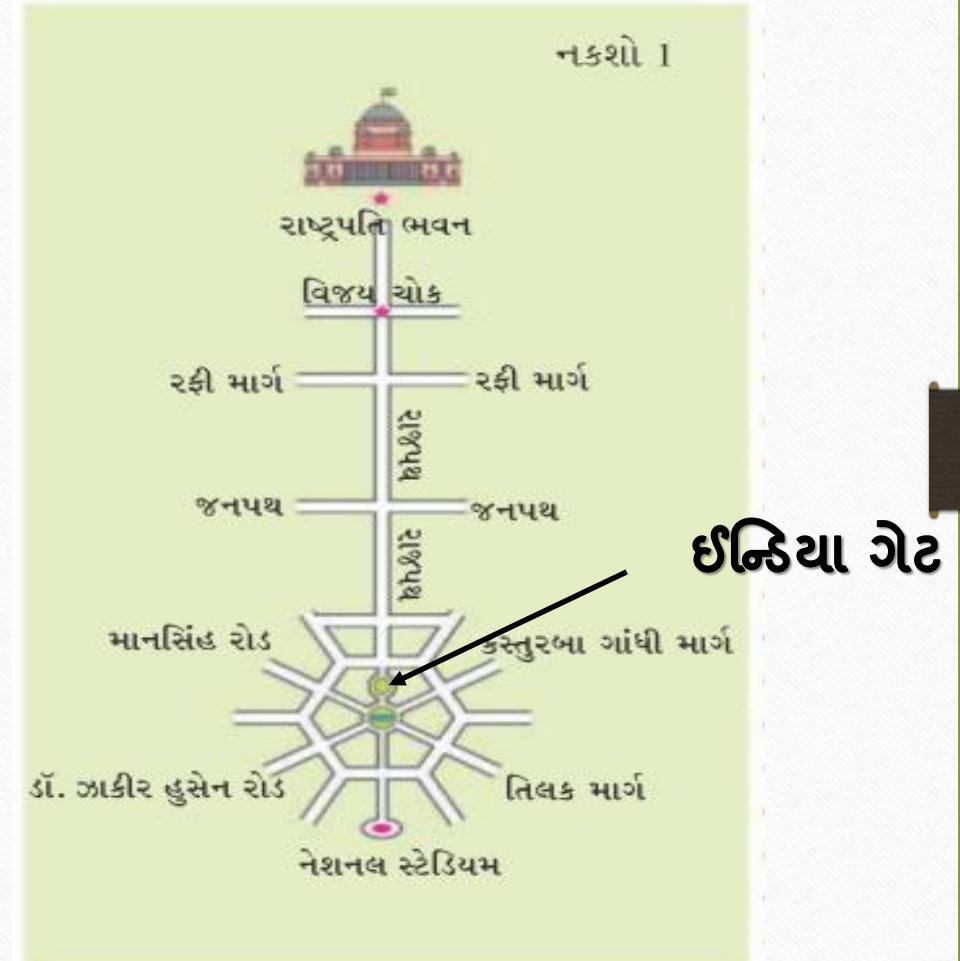
- ❖ અહીં હેલિકોપ્ટરમાંથી લીધેલ ફોટોગ્રાફ છે. તમે રાજ્યપથ જોઈ શકો છો, જે રાષ્ટ્રપતિ ભવન તથા ઇન્ડિયા ગેટને જોડે છે. અદિતિ રાજ્યપથ પર જ્યાં બેઠી હોય તે જ્યાં પર નિશાની કરો.
- ❖ જવાબ : અદિતિ ઇન્ડિયા ગેટથી રાષ્ટ્રપતિ ભવન જતાં રાજ્યપથની જમણી બાજુ છે.

ફોટા તથા નકશાને સાંકળો :

1) શું તમે કોઈ શહેરનો નકશો જોયો છે ? નકશો 1 ને જુઓ. તેને ઉપરોક્ત ફોટા સાથે સાંકળીને ઇન્ડિયા ગેટ ક્યાં છે. તે બતાવો. તેનું નકશા પર આલેખન કરો.

જવાબ : હા, મૈં શહેરનો નકશો જોયો છે. અહીં નકશા 1 ને ફોટા સાથે સાંકળીને ઇન્ડિયા ગેટનું બાજુના નકશા પર આલેખન કરેલ છે.

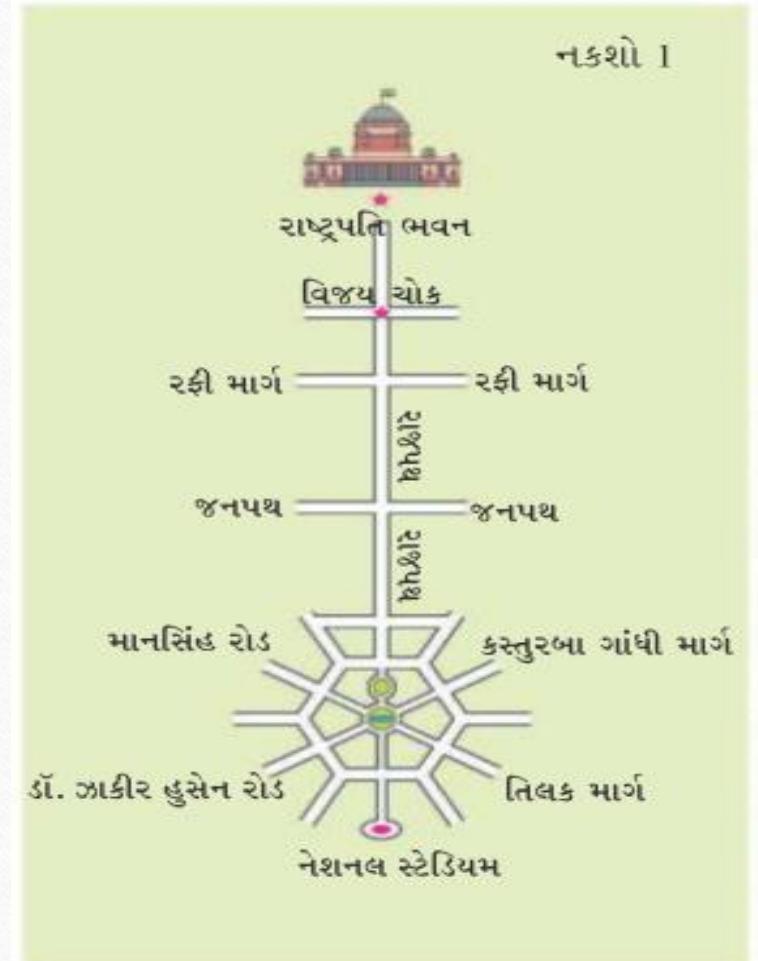

(2) નકશાના આ ભાગમાં કેટલાક રસ્તાઓ બતાવેલ છે. આ રસ્તાઓને ફોટામાં શોધી કાઢો.

જવાબ : નકશામાં બતાવેલ રસ્તાઓ ફોટામાં સ્પષ્ટ રીતે દેખાય છે.

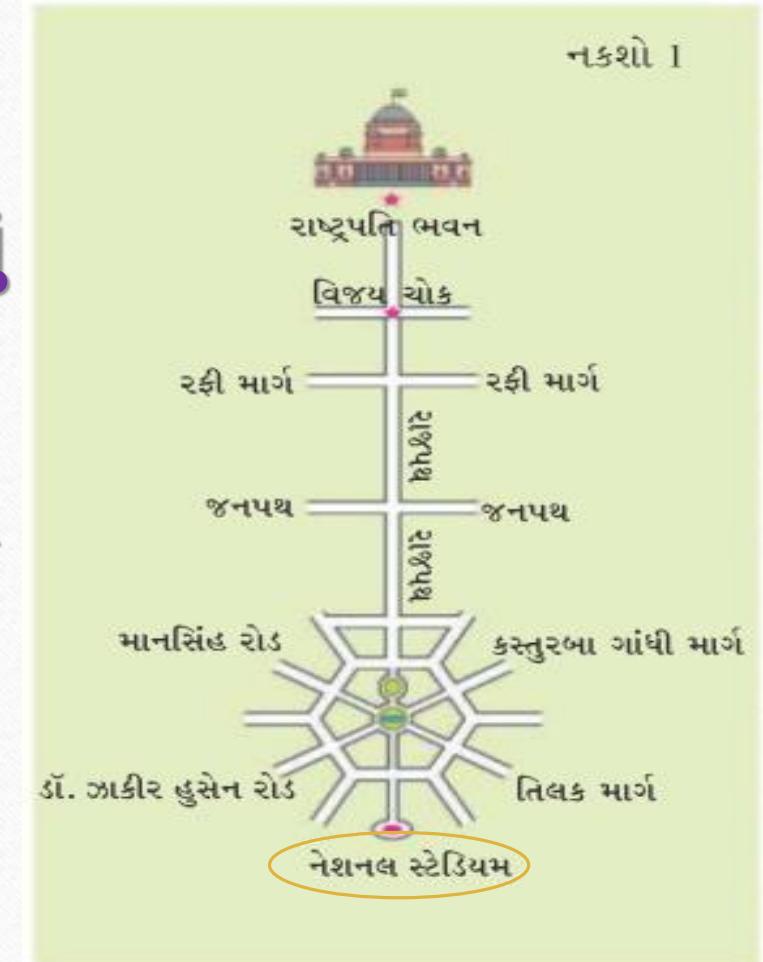
(3) રાષ્ટ્રપતિ ભવનથી ઈન્ડિયા ગેટ સુધીમાં પસાર કરવામાં આવતા રસ્તાનાં નામ આપો.

રાષ્ટ્રપતિ ભવનથી ઈન્ડિયા ગેટ જતાં પસાર કરવામાં આવતા રસ્તાઓ વિજયચોક, રફી માર્ગ, જનપથ અને માનસિંહ રોડ છે.

(4) નકશા 1 માં નેશનલ સ્ટેડિયમ શોધી કાઢો. શું
તે તમને ફોટામાં દેખાય છે?

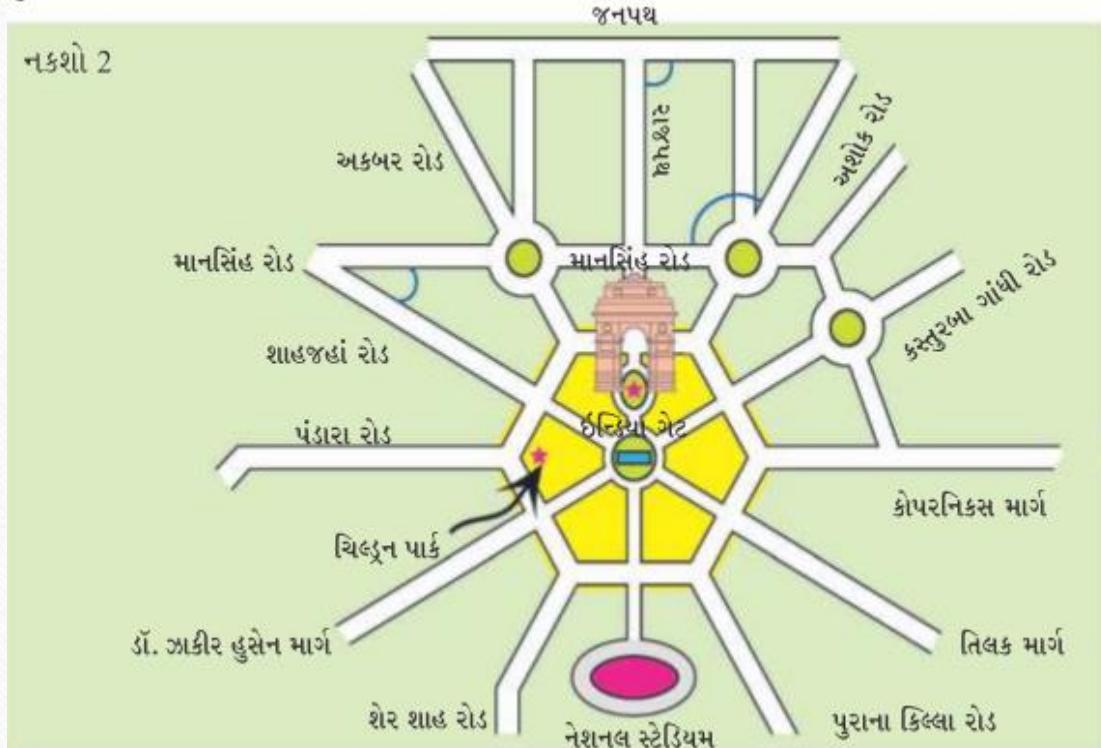
જવાબ : નકશા 1 માં નેશનલ સ્ટેડિયમ નકશાની
નીચેની તરફ સૌપ્રથમ દર્શાવેલ છે, પરંતુ તે
ફોટામાં દેખાતું નથી.

મધ્યસ્થ ષટ્કોણ

1) નકશામાં પીળા રંગના ભાગનો આકાર જુઓ. આ અગાઉ તમે ક્યારેય આવો આકાર જોયો છે? તેને કેટલી બાજુઓ છે?

જવાબ : હા , મેં આવો આકાર અગાઉ જોયેલો છે. તેને છ બાજુઓ છે. તેને મધ્યસ્થ ષટ્કોણ કહે છે.

મધ્યस્થ ષટ્કોણ

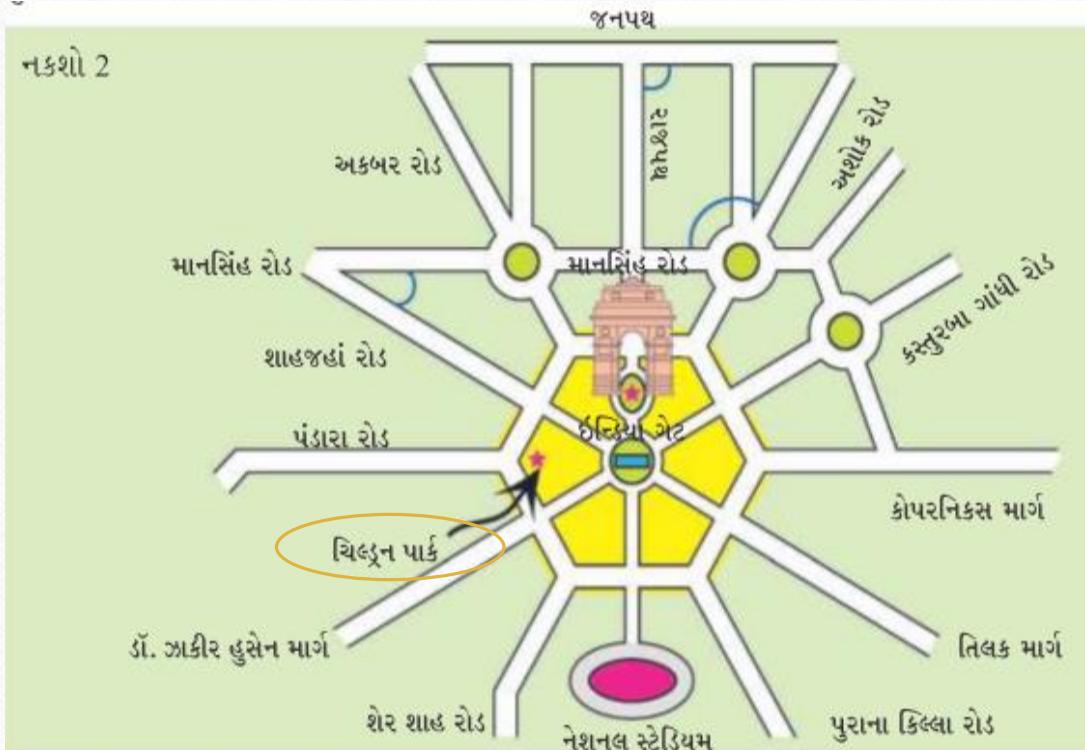
1) જો તમે રાજપથ પર ચાલી રહ્યા હોય, તો
ઇન્ડિયા ગેટ પછી તમારી કઈ બાજુ ચિદ્રન પાર્ક
આવેલો છે?

જવાબ : રાજપથથી ઇન્ડિયા ગેટ પછી મારી
જમણી બાજુ ચિદ્રન પાર્ક આવેલો છે.

(2) નીચે આપેલ રસ્તાઓની જોડમાંથી કઈ જોડ
સૌથી મોટો ખૂણો બનાવે છે?

- a) માનસિંહ રોડ અને શાહજહાં રોડ
- b) અશોક રોડ અને માનસિંહ રોડ (ઇન્ડિયા ગેટથી
દૂર બનતો ખૂણો)
- c) જનપથ અને રાજપથ

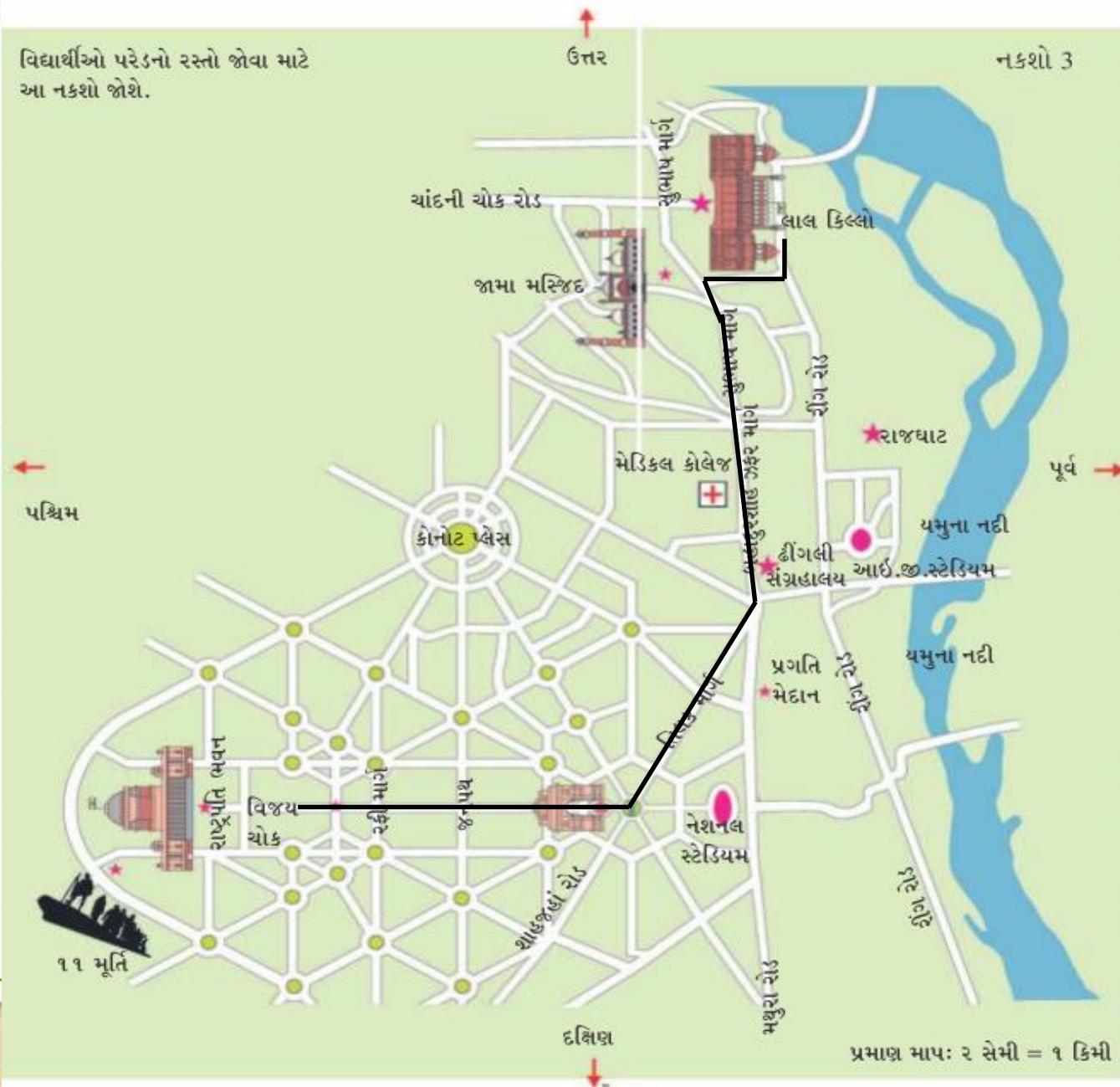
જવાબ : રસ્તાઓની જોડમાંથી વિકલ્પ (b) અશોક રોડ અને માનસિંહ રોડ
સૌથી મોટો ખૂણો બનાવે છે.

પરેડનો રસ્તો બતાવો :

- ❖ પરેડ માટે રાહ જોઈ રહ્યા હતાં ત્યારે,
કાંચા અને તેના અમુક મિત્રો પરેડ ક્યાં
પૂરી થશે તે વિચારી રહ્યાં હતાં.
કાંચા પાસે સમાચારપત્ર હતું જેમાં
પરેડનો રસ્તો દર્શાવેલ હતો.
 - ❖ વિજય ચોક - રાજપથ - ઇન્ડિયા ગેટ -
તિલક માર્ગ - બી. એસ. ઝફર માર્ગ -
સુભાષ માર્ગ - લાલ કિલ્લો.

વિદ્યાર્થીઓ પરેડનો રસ્તો જોવા માટે
આ નકશો જોશે.

□ નકશાને ધ્યાનપૂર્વક જુઓ અને શોધી કાઢો.

(a) નીચેનામાંથી કયો રસ્તો સૌથી લાંબો છે?

બી. એસ. અફર માર્ગ , સુલાષ માર્ગ , તિલક માર્ગ.

જવાબ : તિલક માર્ગ

(b) જો રૂબિયા જમા મર્જિદથી પરેડ જોવા આવતી હોય તો તેણે કેટલે દ્વાર સુધી ચાલવું પડશે તે વિશે અનુમાન કરો.

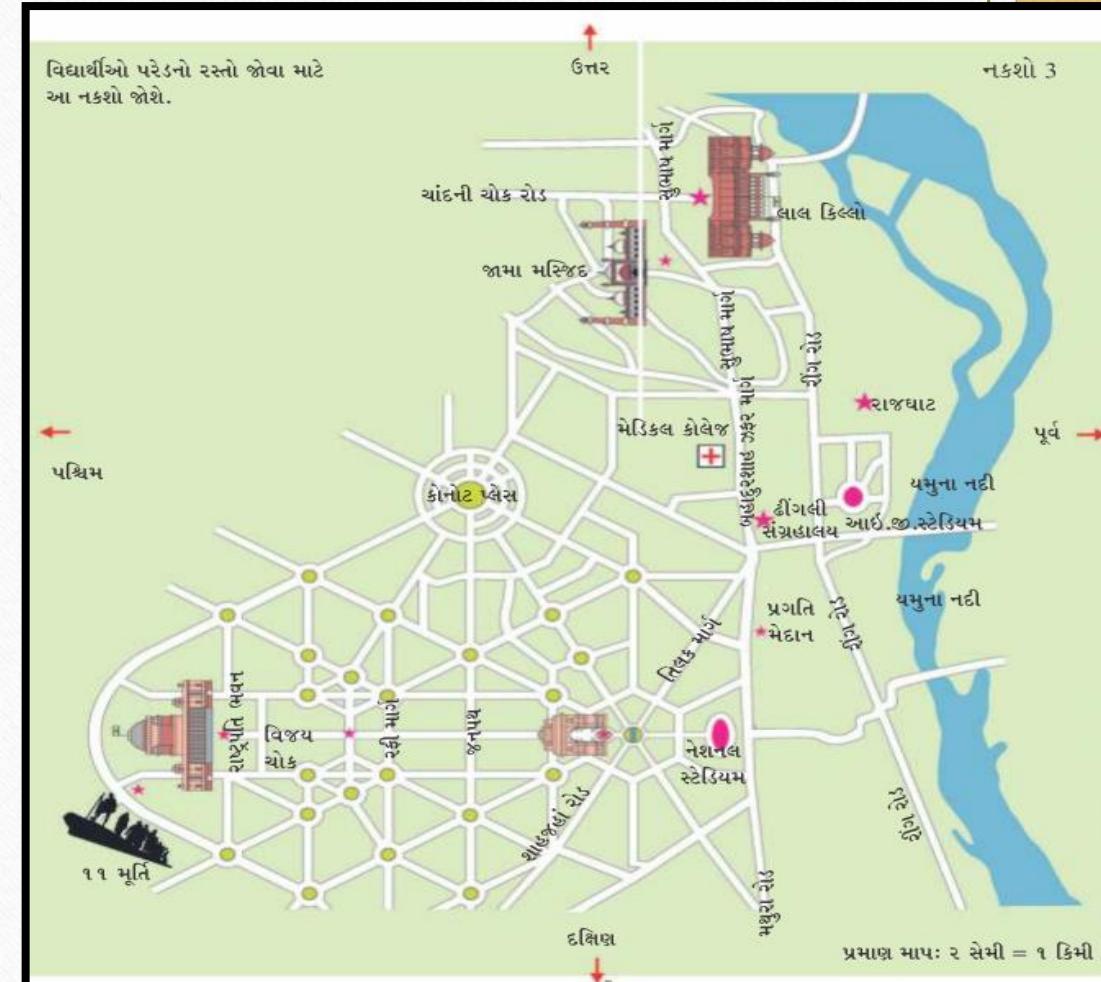
જવાબ : તેણે લગભગ 1 કિમી સુધી ચાલવું

ਪੰਡਤ

(c) પરેડનો આખો માર્ગ કેટલો લાંબો છે?

3 କିମୀ , 16 କିମୀ , 25 କିମୀ , 8 କିମୀ

જવાબ : ૪ કિમી

સમજૂતી

- ✓ લાલ કિલ્લાના મુખ્ય પ્રવેશદ્વારને લાહોરી ગેટ કહે છે.
- ✓ લાહોરી ગેટની અંદરની ડાબી બાજુ લાંબા પરીક્ષરની બંને બાજુ નાની નાની દુકાનો આવેલી છે.
જેને “ મીના બજાર ” કહે છે.
- ✓ લાલ કિલ્લાની અંદર નક્કારખાન, દિવાને - એ - આમ, દિવાને - એ - ખાસ, રંગ મહેલ વગેરે આવેલ છે.
- ✓ નક્કારખાન : જ્યાં ફ્રેમ વગાડીને રાજાનો સંદેશ સંભળાવવામાં આવતો હતો.
- ✓ દિવાને - એ - આમ : આ જગ્યાનો ઉપયોગ રાજા પોતાની પ્રજાને મળવા માટે કરતા હતા.
- ✓ દિવાને - એ - ખાસ : આ જગ્યાનો ઉપયોગ રાજા પોતાના મંત્રીઓ તેમજ અન્ય અગત્યના માણસોને મળવા માટે કરતાં હતા.
- ✓ નકશામાં દર્શાવેલ રેખાઓ જે - તે રાજ્યની સીમાઓ દર્શાવે છે.

લાલ કિલ્લાની મુસાફરી :

જ્યારે અમે લાલ કિલ્લે પહોંચ્યા તો ત્યાં ટિકિટ લેવા
માટે લાંબી લાઇન હતી. લાલ કિલ્લાના મુખ્ય
પ્રવેશદ્વારને લાહોરી ગેટ કહે છે. તેની અંદર પ્રવેશીને
અમે ડાબી બાજુ એક લાંબા પરિસરમાં પહોંચ્યા કે
જેની બંને બાજુ નાની-નાની દુકાનો હતી. આ સ્થળને
'મીના બજાર' કહે છે ત્યાંથી મેં મારી બહેન માટે
બંગડીઓ ખરીદી.

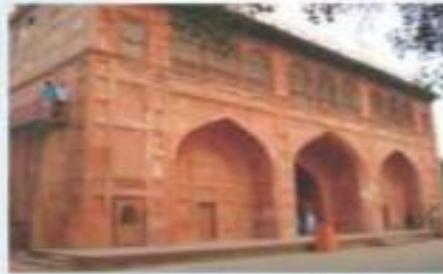

મીના બજાર

લાહોરી ગેટ

નક્કારખાના-જ્યાં ઢોલ
વગાડીને રાજનો સંદેશો
સંભળાવવામાં આવતો
હતો.

ત્યાંથી સીધા નક્કારખાના થઈને તમે
દીવાન-એ-આમ પહોંચી શકો છો. રાજ આ
જગ્યાનો પોતાની પ્રજાને મળવા
માટે ઉપયોગ કરતા હતા.

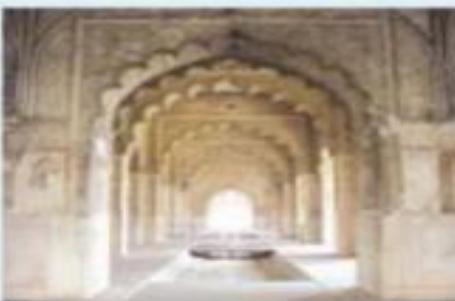
દીવાન-એ-આમથી સીધા આગળ
ચાલીને અમે રંગમહેલ જોયો તે ખૂબ જ
સુંદર ઈમારત છે. અમારી ડાબી બાજુ
બીજી ત્રણી ઈમારતો હતી. આ ઈમારતોને
નકશામાં શોધો.

અમે રંગમહેલથી ડાબી તરફ આગળ વધીને દીવાન-એ-ખાસ પહોંચ્યા.
જ્યાં રાજ પોતાનાં મંત્રીઓ તેમજ અન્ય અગત્યના (ખાસ) માણસોને
મળતા હતા.

જમણી બાજુથી રંગમહેલ, આરામ
ગાહ અને દીવાન-એ-ખાસ

રંગમહેલની અંદર

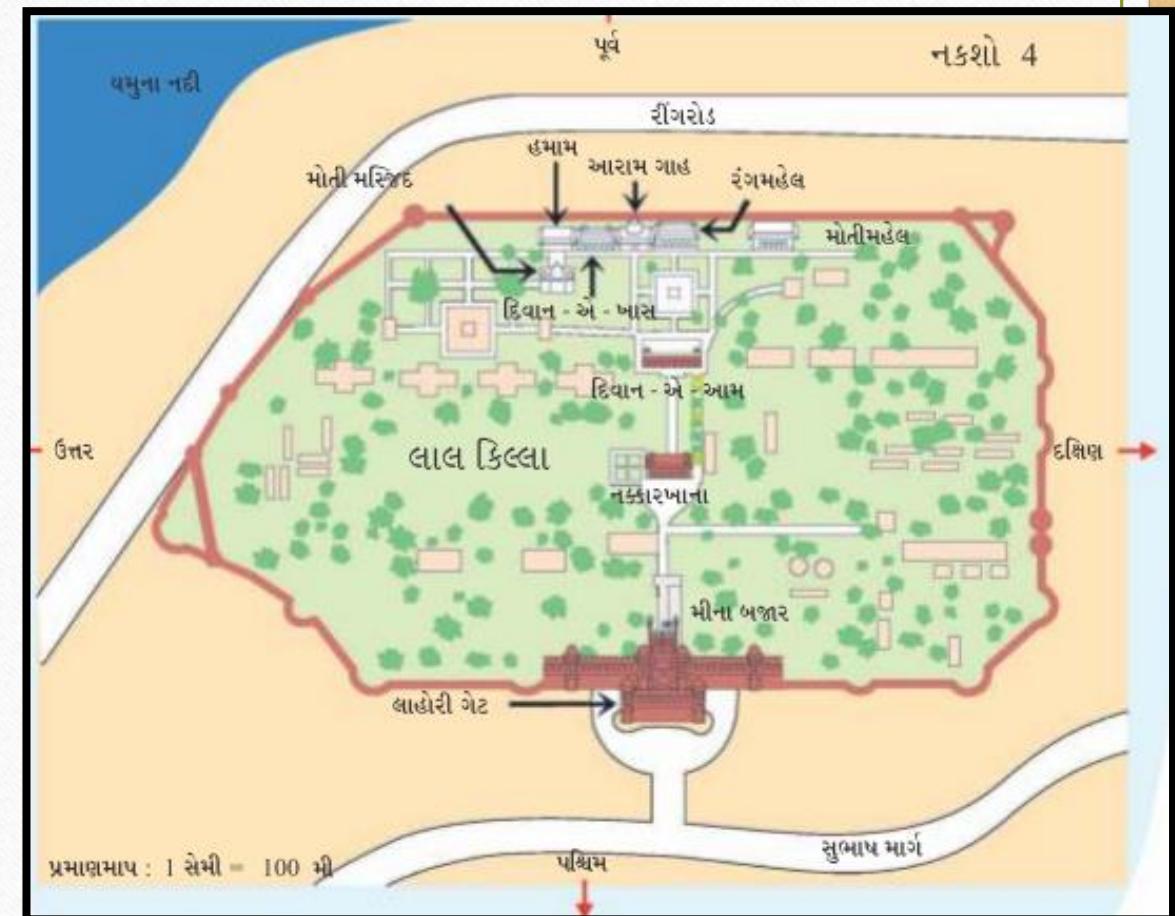
દીવાન-એ-ખાસની અંદર

(a) આમાંથી કઈ ઇમારત યમુના નદીની વધુ
નજીક છે? દીવાન-એ-આમ કે દીવાન-એ-
ખાસ?

જવાબ : દિવાને - એ - ખાસ

(b) કઈ બે ઇમારતો વચ્ચે આરામગાહ છે?

**જવાબ : આરામગાહ દિવાને - એ - ખાસ અને
રંગમહેલની વચ્ચે છે.**

(c) રંગમહેલથી હમામ તરફ જતાં તમે કઈ ઇમારતો
પાસેથી પસાર થશો?

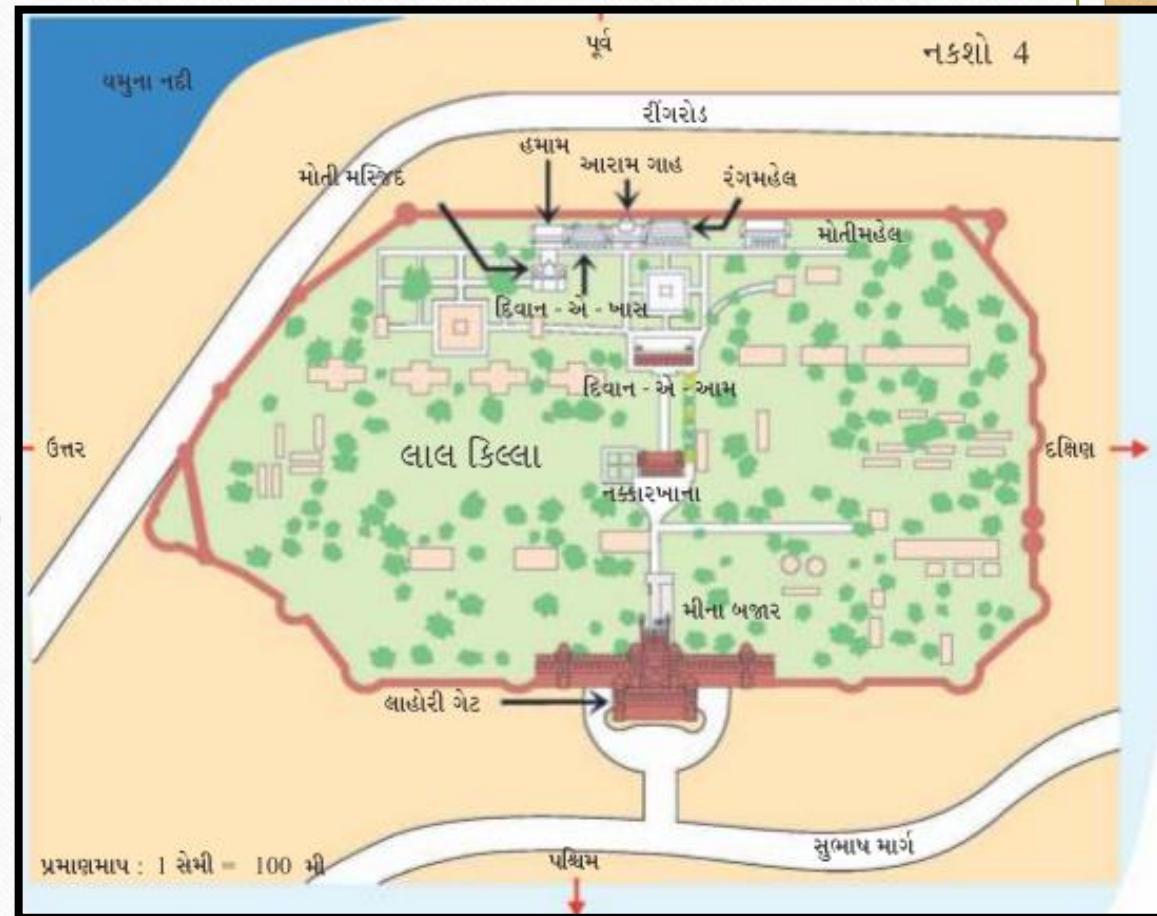
જવાબ : રંગમહેલથી હમામ તરફ જતાં હું આરામગાહ
અને દિવાને - એ - ખાસ પાસેથી પસાર થઈશ અને મોતી
મસ્જિદની સામે પહોંચીશ.

(d) આ નકશામાં કઈ ઇમારત મીના બજારથી વધુ દૂર છે?

જવાબ : આ નકશામાં હમામ એ મીના બજારથી દૂર છે.

(e) દીવાન-એ-ખાસથી મીના બજાર લગભગ કેટલું દૂર
છે?

દિવાન - એ - ખાસથી મીના બજાર લગભગ 500 મીટર
દૂર છે.

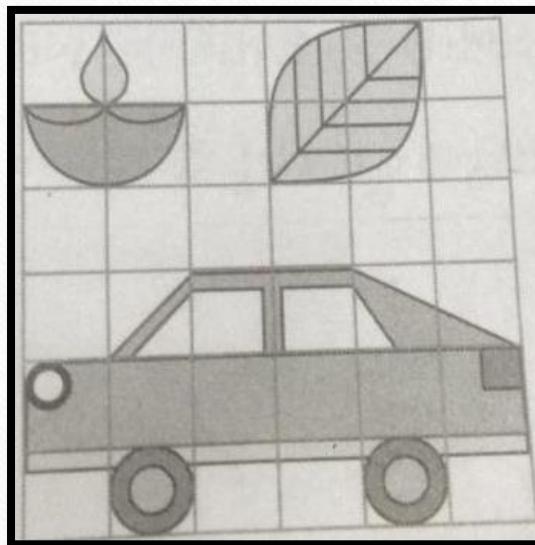

મોટું બનાવો - નાનું બનાવો

અહીં 1 સેમીના માપવાળી ચોરસ જાળી
પર કેટલાંક ચિત્રો દોરેલ છે.

આ જ ચિત્રોને 2 સેમી તથા $\frac{1}{2}$ સેમીના

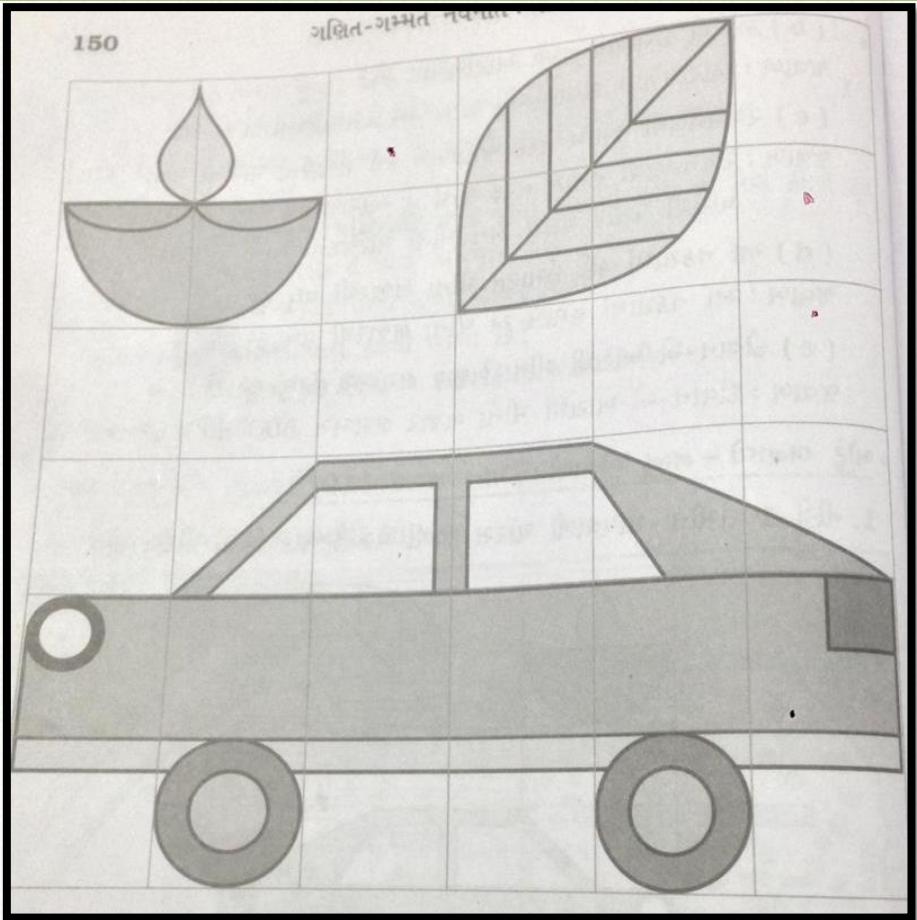
માપવાળી ચોરસ જાળી પર
દોરો.

$\frac{1}{2}$ સેમીની જાળી

1 સેમીની જાળી

2 સેમીની જાળી

ચોરસની બાજુનું માપ બમણું કરવામાં આવે,

તો શું તેનું ક્ષેત્રફળ પણ બમણું થશે ?

જવાબ : ચોરસની બાજુનું માપ બમણું

કરવામાં આવે, તો તેનું ક્ષેત્રફળ 4 ગણું થાય .

રીત : ચોરસનું ક્ષેત્રફળ = લંબાઈ × લંબાઈ

$$= (\text{લંબાઈ})^2$$

તેની બાજુનું માપ બમણું કરતાં તેનું ક્ષેત્રફળ =

$$2 \times \text{લંબાઈ} \times 2 \text{ લંબાઈ}$$

$$4 (\text{લંબાઈ})^2$$

THANKS

FOR WATCHING